

અધ્યયન નિષ્પત્તિ : SS 7.8 વનસ્પતિ અને પ્રાણી સૃષ્ટિમાં વિવિધતાના કારણો જાણે છે. દા.ત., આબોહવા, જમીન સ્વરૂપ આબોહવા.

SS 7.10 કુદરતી સ્ત્રોતોનાં સંરક્ષણની જરૂરિયાત પ્રત્યે સંવેદનશીલ બને છે. દા.ત. હવા, પાણી, ઊર્જા, વનસ્પતિ અને પ્રાણી સૃષ્ટિ

SS 7.11 વિશ્વ અને ભારતના વિવિધ આબોહવાકીય પ્રદેશો અને તેમાં રહેતા લોકોના જીવન વચ્ચેના આંતરિક સંબંધને મૂલવે છે.

SS 7.12 વિશિષ્ટ પ્રદેશોના વિકાસને અસર કરતાં પરિબળોનું વિશ્લેષણ કરે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા : → સંસાધન → સંસાધનનાં પ્રકાર → ભૂમિ સંસાધન
→ જંગલ સંસાધન → કૃષિ સંસાધન → પ્રાણી (વન્યજીવ) સંસાધન
→ ખનીજ સંસાધન → રણ પ્રદેશનું જીવન, વનસ્પતિ, પ્રાણીજગત અને લોકજીવન.
સહારા, લદાખ, કચ્છ

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. તમારા ઘરમાં વપરાતો ગેસ કેવા પ્રકારનું સંસાધન છે ?

- (A) નવીનીકરણીય (B) અનવીનીકરણીય
(C) અખૂટ (D) તમામ

B

2. આપણે જે પાણી પીએ છીએ એ મીઠા પાણીનું પ્રમાણ પૃથ્વી પર કેટલા ટકા જેટલું છે ?

- (A) બે (B) ત્રણ
(C) ચાર (D) પાંચ

B

3. નીચેનામાંથી કયા સંસાધનો ખૂટી જવાનો ભય ઊભો થયો છે ?

- (A) ખનીજતેલ (B) કોલસો
(C) કુદરતી ગેસ (D) તમામ

D

4. નીચેનામાંથી કયું પ્રાણી ભારતનું વિશિષ્ટ પ્રાણી છે ?

- (A) એકશિંગી ગેંડો (B) ઘોરાડ
(C) વાઘ (D) રીંછ

A

5. નીચેનામાંથી કયું વન્ય જીવ લુપ્ત થવાની આરે છે ?

- (A) ઘડિયાળ (B) ગંગેય ડોલફિન
(C) ઘોરાડ (D) તમામ

D

6. કયું વિશિષ્ટ પ્રાણી લદ્દાખમાં જોવા મળે છે ?

- (A) શિયાળ (B) ઘુડખર
(C) માર્મોટ (D) રીંછ

C

7. ગુજરાત રાજ્યનું રાજ્ય પક્ષી કયું છે, જે કચ્છમાં જોવા મળે છે ?

- (A) ઘોરાડ (B) કુંજ
(C) લાવરી (D) સુરખાળ

D

8. સંસાધનોના સંદર્ભમાં નીચેનામાંથી કયો વિકલ્પ સાચો છે ?

- (1) મર્યાદિત
(2) અમર્યાદિત
(3) સ્વયં નિર્માણ પામે છે
(4) બનાવી શકાય છે

- (A) 1, 2, 3, 4 (B) 1, 3, 4
(C) 2, 4 (D) 2, 3

B

9. ICAR પ્રમાણે જમીનને કેટલા પ્રકારમાં વહેંચવામાં આવી છે ?

- (A) 8 (B) 9
(C) 10 (D) 7

A

10. જળ સંસાધનની જાળવણી માટે શું કરવું જોઈએ ?

- (1) વિવેકપૂર્ણ ઉપયોગ કરવો
(2) બંધારા તૈયાર કરવા
(3) શોષકકૃત્ર બનાવવા
(4) વરસાદનાં જળને રોકવું

- (A) 1, 3, 4 (B) 1, 2, 3,
(C) 2, 4 (D) 1, 2, 3, 4

D

11. હેમિસ લદ્દાખમાં શાના માટે પ્રસિદ્ધ છે ?

- (A) મંદિર (B) ચર્ચ
(C) બૌદ્ધ મઠ (D) મસ્જિદ

C

12. સહરાનાં રણની આબોહવા કેવી છે ?

- (A) સમ આબોહવા (B) વિષમ આબોહવા
(C) A અને B બંને (D) એકપણ નહીં

B

પ્રશ્ન - 2 ચોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો.

1. સંસાધનોને સામાન્ય રીતે / સામાન્ય: બી જૂથોમાં વહેંચવામાં આવેલ છે.
2. ખડકોના ટુકડા, કાંકરા, રજને સ્લાઈપાક દલ્દી કહે છે.
3. વર્તમાન સમયને સ્લાઈપાક યુગ કહે છે.
4. 'રાષ્ટ્રીય વન નીતિ' અનુસાર કુલભૂમિ ભાગના ૩૩ % વિસ્તારમાં જંગલો હોવાં જોઈએ.
5. વન્યજીવ સંરક્ષણ માટે રાજ્યોમાં 'સ્ટેટ વાઈલ્ડ લાઈફ' ની રચના થયેલ છે.
6. લદાખમાંથી રાષ્ટ્રીય ધોરીમાર્ગ નંબર 1A પસાર થાય છે.
7. કચ્છનો મુખ્ય ખેતીપાક વાજી છે.

પ્રશ્ન - 3 નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. સંસાધન એટલે શું?

પ્રાણી પદ્ય માળતાં ફુલા, જળ, જમીન, વનસ્પતિ આવી બધીથી જવા માળવીની ઉપયોગમાં આવતાં વૃક્ષની તાલિ-પ્રદારીનો સંસાધન કહે છે. સંસાધનો સર્વોચ્ચ છે, તેથી તેમનો ઉપયોગ કરવા માટે આપણે બચાવવા તાલિનીનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

2. સંસાધનોના પ્રકાર કેટલાં છે? ક્યાં ક્યાં?

સંસાધનોના 6 પ્રકાર છે.

(1) પ્રતિ સંસાધન, (2) જળ સંસાધન (3) બગીચ સંસાધન

(4) વન સંસાધન (5) કૃષિ સંસાધન (6) પ્રાણી સંસાધન.

3. પુષ્ટિય જળમાં શાનો સમાવેશ થાય છે?

પ્રતિયજળમાં જાંબી, સરીવરી, તળાવી, ઝરલાં વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

4. પાણીના ઉપયોગો જણાવો.

જળી સૌ પુલગી છે. તે ભાગલપુલગી પ્રાપ્તિઝ જરૂરિયાત
છે. તે ભાગલીની કીજિંદી, પુલ્લતિશ્ચો, ઉટગી, ખીતી
લગીરે ગાદે ખુલ જ ઉપયોગી સ્તીત છે.

5. જમીન ધોવાણ અટકાવવાં શું કરવું જોઈએ?

(1) જમીન પર વતી ઘરાલ પલ્લતિશ્ચો ગિલભાગ કરવું. (2) ઢીલાવવાની
જમીનગિંતો સમીરથરગીલ પ્રાપ્તિલોની તરફથી લાગીતર. (3) પ્રસાર જમીનગો
લુકારોપલગી કરવું. (4) જ્યાં પાલગીના લગીલાના ખાડા પ્રસાર ફોલ ત્યાં
આપલંદો બાંધવા. (5) પાલગીનો લોગ દીગો પાલગી ઢાલવાના ખોલરમાં લાડી
ખેડ કરવી.

6. પુનઃ ઉપયોગ ન થઈ શકે તેવા ખનીજનાં નામ આપો.

પેટ્રોલ, ડિઝલ, કેરોસીન, ખજીજ ગેસ લગીરે ખજીજનો
પૂજો ઉપયોગી થઈ શકતો નથી.

7. કયા વૃક્ષના લાકડા ઈમારતી લાકડા તરીકે ગણાય છે?

સાગ, સાલ અને સીસમ જેવા લાકડાનો ઉપયોગ
ઈમારતી લાકડા તરીકે થાય છે. તેમાથી ઘરનું
વર્તિયર પણ બને છે.

8. વન સંરક્ષણ બાબતે તમે શાળામાં કયા કયા કાર્યક્રમોને મહત્વ આપશો?

લન સંરક્ષણ બાબતે ગમે શાળામાં લધુ લુકો

વાવણું, લોભાજ લોભાજ, જલજા આવી રહેલા રીંછો
અથવા જીંદી અથવા ગાદીકરો રીંછો.

9. જમ્મુ કાશ્મીર અને લદાખમાં ક્યાં ક્યાં પ્રાણીઓ જોવા મળે છે ?

જમ્મુ કાશ્મીર અથવા લદાખમાં હિમાલીયસ, લાલ લોભાજી,
માર્મોટ (મીટી બિસપાલી), ગોરુઆ રંગાળું શેક, હિમાલિયન
લાયુર વગેરે પ્રાણીઓ જોવા મળે છે.

10. ગુજરાતમાં યાયાવર પક્ષી ક્યા ક્યા સ્થળે જોવા મળે છે ?

ગુજરાતમાં મુખ્યત્વે તાપસરીવરમાં યાયાવર પક્ષીઓ
જોવા મળે છે.

11. ખજૂરનાં વૃક્ષોથી ઘેરાયેલા દ્વીપ જોવા હોય તો આપણે ક્યાં જવું પડે ?

ખજૂરનાં વૃક્ષોથી ઘેરાયેલા દ્વીપ જોવા આપણી સફારના
વખતે જવું પડે છે.

12. લદાખની મહિલાઓ ક્યાં ક્યાં કામ કરે છે ?

લદાખની સ્ત્રીઓ ઘરમાં અથવા ખેતીમાં સાથે ફાળ
દેતાવળી, ગરમ ડ્રાપ વગાવુ જેવા વ્યવસાયો કરે છે.

પ્રશ્ન - 4 નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. વન સંરક્ષણનાં ઉપાયો કયા કયા છે?

(1) પ્રધાન-પ્રધાન માધ્યમો દ્વારા લિંગિની પદ્ધતિવાળું શિક્ષણ આપવું (2) શાળા-મહાશાળાઓમાં પદ્ધતિવાળી સ્પર્ધાઓ તેમજ પ્રવૃત્તિ દ્વારા જંગલોનું મહત્ત્વ સમજાવવું. (3) જંગલપ્રાતાળા ગુરુકુલોની ગુણવત્તાસર બનાવવું. (4) શાળામાં છોડ-ફલબગીચા સ્થાપના કરવા.

2. 'નાના તિબેટ'ના લોકજીવન વિશે લખો.

'નાના તિબેટ'ના લોકોમાં મહુલાઓ ઘરડામ, ખેતીપામની સાથે-સાથે નાના વ્યવસાયો જેવા કે દુધાળા કરવા, ગરમ શાપડ વગેરે વગેરે કરે છે.

3. બન્ની વિસ્તાર વિશે લખો.

બન્ની વિસ્તાર કરકંડા રવાનાં સ્થાપિત છે. અહીં તિબેટ પુરાણના ધાર્મિક અને ગ્રંથોનાં ગ્રંથોનાં જોવા મળે છે. કરકંડા રવાનાં આગળ વધતું અટકાવવા માટે વાવવળાં વૃક્ષો વાવવામાં આવ્યા છે.

પ્રશ્ન - 5 નીચેના વિધાનો માટે કારણો આપો.

1. દેશના ઘણા ભાગોમાં જળસંકટ વધતું જાય છે.

વધતી જતી વસ્તી માટે અનાજની વધતી માંગ, રોકડીયા

- પાણીનું વધારુ જલું વાવેતર, વધારુ જલું શરૂ કરવા, તોચ બાંધી
પુરાણી ગંદકીની આગ્રહ માટે પાણીની વધારી જતી જરૂરિયાતને
2. કચ્છની આબોહવા ગરમ અને સૂકી છે. તીવ્ર ભારતમાં પાણીની અછત વધતી મળે છે.
કારણ કે કચ્છનું રણ ખંડિત કાજલી ભેંસવાળું તીવ્ર બજારો હોય
તેવું મળવા મળે. આ ગુજરાતના ૧૨૬ જિલ્લામાં સ્થાવીર રણ ધરના
રણોનો સ્વેચ્છ ભાગ છે. માટે અહીંની કુલ ગરમ અને સૂકી હોય છે.
3. જંગલો ઝડપથી નષ્ટ થઈ રહ્યાં છે.
માનવીની જમીન મેળવવાની લુપ્ત, ઉદ્યોગો માટે ડાયો માલ
દમારતી લાગી મેળવવા, શરૂ કરવા વગેરે કારણોસર આજે
ભારતમાં જંગલો ખૂબ ઝડપથી ઘટી રહ્યાં છે.

પ્રશ્ન - 6 ટૂંકનોંધ લખો.

1. ભારતનું વન્ય જીવન.

જમ્મુ-કશ્મીર અને લડાખના કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં કશ્મીરી
ભૂગર્ભ અને જંગલી બચ્ચીઓ મેળા મળી છે. ઉત્તરાખંડ,
કર્ણાટક, કિર્ગિઝ અને અસમ વગેરે રાજ્યોમાં ડાયો મેળા મળી છે.
કચ્છના ભાગો વનમાં લિમ્બ લીની જાણીતા મીરાંમાં મુખ્ય
મીરાં મળી છે. દુનિયામાં અગ્રણી ભારત દેશમાં સિંહ,
લીપી અને વાઘ આ તરીકે પાણીઓ મીરાં મળી છે.
સિંહ ગુજરાતના ગીરના જંગલોમાં વસે છે. લિપી ભારતના
વન્ય રાજ્યોમાં મીરાં મળી છે. હિમાલયનાં શીત વનમાં
લાલ પાંડા મીરાં મળી છે.

2. લઘાબનું રણ.

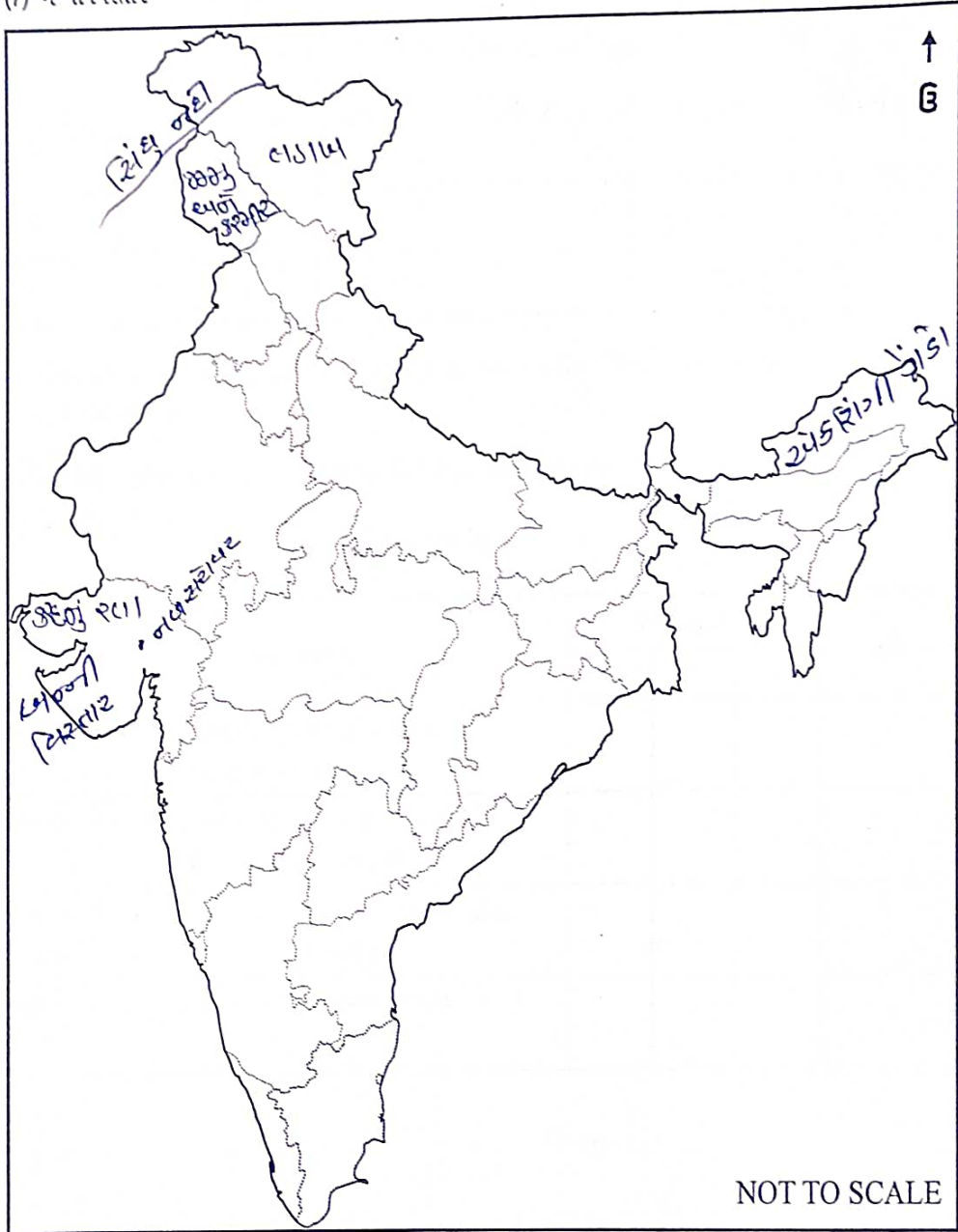
ભારતની ઉત્તરી લઘાબની કૃષ્ણશાશિત પૃથ્વી આવીતી હી. તી ભારતનું હુંડું રવા હી. લઘાબની ઉત્તરી ડારાકરિમ આતી દસિતી ભસ્ત્ર પાલતી આવીતી હી. સિંધુ આ કોતાની મુખ્ય નદી હી. ખૂબ ઉંચાઈની વારતી અમીતી કુવા ખૂબ પાતળી હી. તીધી અમીતી આખીકુવા ઠંડી આતી મુશ્કેલી હી. ઉનાળામાં લઘાબનું તાપમાન દિવસે ૦° સીથી ઉપર આતી રાત્રી - ૩૦° થી પલા નીચી ઉતારી મારા હી. અમી વરસાદનું પુમાલા ખૂબ મીલું હી.

3. સહારાનું ગ્રાણી જગત.

અકુસારાના રવાનું મુખ્ય પાળી ભંદે હી. તી 'રવાનું વડાળ' કહેવાય હી. રવાણીમાં દીરાં- બજારાં, દીડા, બરધાર, ગાદીડા વગીરે પાળીઆ ઉઠીવામાં આવી હી. આ ઉપરાંત, રવાપુદીમાં રિયાળ, ગરબ, વીંછી, ગારિંગા, સાપ, ગારીંગી, લી વગીરે મીલા મળી હી.

પ્રશ્ન - 7 ભારતના નકશામાં નીચેની બાબતો દર્શાવો.

(1) કચ્છનું રણ	(2) લદ્દાખ
(3) સિંધુ નદી	(4) જમ્મુ અને કશ્મીર
(5) એકશિંગી ગેંડાનું રહેઠાણ સ્થળ	(6) નળ સરોવર
(7) બન્ની વિસ્તાર	

પ્રશ્ન - 8 માગ્યા મુજબ પ્રવૃત્તિ કરો.

1. નીચે આપેલા રણમાં જોવા મળતા પ્રાણી, પક્ષીઓનાં નામની યાદી બનાવી, જે તે અનુરૂપ ખાનામાં તેનાં નામ લખો.

સહારાનું રણ	લદ્દાખનું રણ	કચ્છનું રણ
દીડા, લાડા, ઊંટ	દેવાડગલી, યાજર,	દુડખર, જીલગાટ,
	ગીરુઆ રંગીનું દોઢ,	સીંગીરી શિયાળ,
	દીડા, યાજર	ગાંડ, મુરખ.

2. ઉપર લખેલા નામો સંબંધીત પ્રાણીઓ, પક્ષીઓના ફોટા, ચિત્રો એકત્રીત કરી આ ચિત્રોને એક નાની નોટમાં ચોટાડો અને દરેક વિશે નોંધ લખો.
3. ત્યારબાદ વર્ગના બધાજ વિદ્યાર્થીઓ પાસે આ પોથી તૈયાર કરાવી તેનું પ્રદર્શન ગોઠવો.

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			ગુણ
		x	?	✓	
SS 7.8	વનસ્પતિ અને પ્રાણી સૃષ્ટિમાં વિવિધતાના કારણો જાણે છે. દા.ત., આબોહવા, જમીન સ્વરૂપ આબોહવા.				
SS 7.10	કુદરતી સ્રોતોનાં સંરક્ષણની જરૂરિયાત પ્રત્યે સંવેદનશીલ બને છે. દા.ત. હવા, પાણી, ઊર્જા, વનસ્પતિ અને પ્રાણી સૃષ્ટિ				
SS 7.11	વિશ્વ અને ભારતના વિવિધ આબોહવાકીય પ્રદેશો અને તેમાં રહેતા લોકોના જીવન વચ્ચેના આંતરિક સંબંધને મૂલવે છે.				
SS 7.12	વિશિષ્ટ પ્રદેશોના વિકાસને અસર કરતાં પરિબળોનું વિશ્લેષણ કરે છે.				

વાલીની સહી :

શિક્ષકની સહી :

તારીખ :